

Çocuk Odaklı Bütçeleme Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği

Child-Focused Budget Approach and its Applicability in Türkiye

Bilal Çakan¹, Gökhan Çobanoğulları²

Özet

Sosyal bütçeleme anlayışı genel olarak toplumun dezavantajlı kesimi sayılan kadınlar, çocuklar ve engellilere yönelik harcamaların öne çıkarıldığı, bütçe hazırlama sürecinde bu kesimin aktif katılımının olduğu bir bütçeyi ifade etmektedir. Sosyal bütçelemenin bir türü olan çocuk bütçeleme, çocukların temel sosyal ihtiyaçlarının karşılanması anlayışının yanı sıra çocukların bu ihtiyaçlarını aktif katılımı belirleyerek uygulanacak politikalar üzerinde karar verici olma durumunu ifade etmektedir. Türkiye’de çocuklara yönelik bir bütçeleme bulunmamakta, çocuklara yönelik harcamalar bakanlık ve yerel yönetim düzeyinde sınırlı kalmakta ve bu harcamaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, çocuk odaklı politikaların uygulama örneklerine ve yapılan çalışmalar üzerinde tespit edilen eksikliklere yer verilmiştir. Yapılan çalışmalardan da görüleceği üzere, temel eksikliklerin çocuklara yönelik ihtiyaçların tam olarak dikkate alınmaması, çocuk katılımlarının yetersizliği ve karar verici olma mekanizmalarının kapalı olması gösterilmektedir. Ayrıca yaşanan coğrafyanın sorunlarını bilen ve çocukların temel haklarının savunuculuğunu üstlenen sivil toplum kuruluşlarının eksikliğinin, bütçeleme sürecinde çocukların temsil edilmesini olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın amacı, çocuk odaklı sosyal bir bütçelemenin olmadığı Türkiye’de çocuklara yönelik harcamaların yeterliliğini analiz etmek ve çocuk odaklı bütçeleme anlayışının başarıya ulaşması için çocuk katılımının gerekliliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bütçeleme, Çocuk Odaklı Bütçeleme, Türkiye**Jel Kodları:** H6, H5

Abstract

The concept of social budgeting generally refers to a budget in which expenditures for women, children and the disabled, who are considered disadvantaged segments of the society, are emphasised and in which these segments actively participate in the budget preparation process. Children's budgeting, which is a type of social budgeting, refers to the understanding of meeting the basic social needs of children, as well as the situation of being a decision maker on the policies to be implemented by determining these needs with active participation. In Türkiye there is no budgeting for children, expenditures for children are limited at the ministry and local government level and these expenditures are not sufficient. In this study, examples of the implementation of child-oriented policies and the deficiencies identified in the studies are included. As can be seen from the studies, the main deficiencies are shown to be the lack of full consideration of the needs of children, the insufficiency of child participation and the closed mechanisms of decision-making. In addition, it is concluded that the lack of non-governmental organisations that know the problems of the geography and advocate for the fundamental rights of children negatively affects the representation of children in the budgeting process. The aim of the study is to analyse the adequacy of expenditures for children in Turkey, where there is no child-oriented social budgeting, and to reveal the necessity of child participation for the success of child-oriented budgeting.

Keywords: Social Budgeting, Child- Focused Budgeting, Türkiye**Jel Codes:** H6, H5¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, bilalcakan88@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5331-2743² Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, gokhanc@erciyes.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6634-1375

1. Giriş

Toplumsal refah düzeyini yükseltmek amacıyla bütçe içerisindeki sosyal içerikli harcamaların yapılması anlayışına dayalı bütçe, sosyal bütçe olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bütçenin uygulama alanı, kadınlar (cinsiyet dayalı bütçe anlayışı), çocuklar (çocuk dostu bütçe) ve engelliler gibi toplum içerisinde dezavantajlı grup olarak sayılan kişilerdir (Özby, 2022: 2-4). Sosyal bütçeleme anlayışının ortaya çıkışının başlangıç noktası, toplumsal refahı artırmak için devlet bütçesinin kullanılarak toplumun her kesiminin ihtiyaçlarının karşılanması ve bu kesimlerin geleceklerini şekillendirmektir. Sosyal bütçeleme, bütçede karar alma süreçlerinde aktif katılımın önemini anlatmasının yanında, hangi harcamaların hangi toplum kesimine yapılması gerektiğini de belirten bir bütçeleme yapısıdır (Özen vd., 2016: 410, 413).

Sosyal bütçeleme ile toplumun dezavantajlı kesimlerinin önceliklendirilmesi, diğer kamu harcamalarında (savunma, sağlık gibi) kesintiye gidilmesi anlamını ifade ettiği için, siyasi karar alıcılar tarafından bu durum tercih edilmemektedir. Çocukların bütçe hazırlama sürecinde baskı grubu olarak aktif rol oynayamaması ve ekonomik kriz dönemlerinde bu kesime yapılacak harcamaların göz ardı edilebilmesinden ötürü kamu kaynaklarında eğer bir kesinti uygulanacaksa bu çocuklar üzerinde olmaktadır (Özen vd., 2016: 415). Ülkelerin ekonomik ve mali durumu, bu harcamaların göz ardı edilmesi durumunu daha da derinleştirmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan makroekonomik ve siyasi istikrarsızlık, doğal afetler, finansal krizler ve dışsal şoklardan dolayı en olumsuz etkilenenler toplumun dezavantajlı kesimi olmaktadır. Bu duruma bir örnek olarak 2008 mali krizinden sonra gıda ve yakıt fiyatlarının artmasının öğrenciler başta olmak üzere milyonlarca çocuğu olumsuz etkilemesi gösterilebilir. Bu konuda yapılan araştırmalarda dünyada 5 yaş altındaki 21,9 milyon çocuğun yoksulluk, sağlık yatırımı eksikliği, yetersiz eğitim gibi nedenlerden dolayı gelişim yönünden olumsuzluk yaşadığı analiz edilmiştir (Mendoza, 2009: 70, 73).

Sosyal bütçeleme yalnızca toplumun dezavantajlı gruplarına sosyal transferin artırılması şeklinde bir politika olarak tanımlanmamakta, ayrıca bütçe hazırlama sürecinde aktif katılımın olduğu, uygulama sonuçlarının denetlendiği, toplumun hedef ve önceliklerinin ön plana alındığı bir sistemi ifade etmektedir (Özen vd., 2016: 411-413). Devletin politika oluşturma, uygulama ve denetleme sürecine vatandaşların dahil edilmesi ise katılımcılık kavramını ortaya çıkarmıştır. Katılımcı bütçe yaklaşımı, kıt kaynaklarla hangi harcamaların önceliklendirileceği noktasında gelir düzeyi düşük olan ve baskı grubuna dahil olamayan vatandaşların da politika yapma sürecine bizzat dahil edilme anlayışını taşımaktadır (Ergen, 2012:320,323). İnsanlar temel ihtiyaçlarından mahrum bırakıldığında demokratik bir sürecin parçası olma motivasyonunu kaybetmektedir. Ancak eşit bir şekilde eğitim ve sağlık fırsatları yakalayan, hakları korunan vatandaşlar aktif ve katılımcı bir vatandaş olmaktadır (Minujin ve Daniels, 2010: 6, 10).

Sosyal bütçeleme, bir ülkede kamu harcamaları üzerinde genel yönetim ve şeffaflık, demokratikleşme açısından önem arz etmektedir. Bu hususlar bütçe yapısının önemli bir özelliği olarak kabul edilmekte ve milyonlarca vatandaşı denetçi olma konusunda güçlendirmektedir. Ancak şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine ulaşmak, öncelikle bütçe sürecinin doğası gereği siyasi ve elitist olması nedeniyle zor olabilmektedir. Bunun nedeni bütçe hazırlanırken, çatışan çıkarlar arasında seçim yapılması zorunluluğu ve yasama organının halkı temsil etmede oynadığı roldür. Örneğin nüfusun güçsüz bir kesimi olarak çocukların kendi çıkarlarını destekleme ve bütçeyle ilgili kararları etkileme kapasiteleri sınırlıdır (Tsegaye ve Mekonen, 2010: 82). Bu kapsamda sosyal bütçenin uygulanmasına yönelik en büyük engelin bütçe aşamasında kendilerini temsil edecek baskı grubunun olmaması ve yetersizliği gösterilebilir.

Buradan hareketle çalışmanın amacı, çocuk odaklı sosyal bir bütçelemenin olmadığı Türkiye’de çocuklara yönelik harcamaların nasıl gerçekleştiğini ele almak ve çocuk odaklı bütçelemenin gerçekleştirilebilmesi için bazı çözüm önerileri sunmaktır. Bu kapsamda öncelikle çocuk odaklı bütçeleme kavramı ve önemi ele alınacak; çocuk odaklı bütçeleme anlayışına sahip ülke örneklerine yer verilecek ve çocuk odaklı bütçelemenin Türkiye’deki uygulanabilirliği tartışılacaktır.

2. Çocuk Odaklı Bütçeleme Kavramı ve Önemi

Çocukların bir ülkenin kalkınma planları, stratejik planlar ve bütçelerinde ihtiyaçlarını ve isteklerini açıkça ifade ettiği, bütçe sürecinde de çocuklara özgü harcamaların analiz ve değerlendirilmesine olanak verildiği, şeffaf, hesap verilebilir ve katılımcı bütçe uygulamasına genel olarak çocuk odaklı bütçe denilmektedir (Kagoro ve Ndlovu, 2013:8-9).

Çocukların bütçe hazırlanma sürecinde kendilerini temsil etmeleri, kamu kaynaklarının adil dağıtılması için karar alabilmeleri ve ihtiyaçlarını tespit etmeleri mümkün değildir. Çocukların devlet bütçesinde ve yerel yönetim bütçelerinde kendilerine yer bulamamasından dolayı çocukların katılımıyla oluşacak bir bütçe ihtiyacı sıklıkla gündeme gelmektedir. Bu nedenle çocuk odaklı bütçe ile çocukların gelişimi, sağlığı, eğitimi, korunması ve çocuk yoksulluğunu gidermek amaçlanmaktadır (Minujin ve Daniels, 2010: 6, 11). Çocuklara yönelik uygulanacak bütçe ile hem çocukların talep ve beklentileri karşılanacak hem de çocuklara yatırım yapma, gelir dağılımını iyileştirme ve yoksulluğu azaltma konusunda kamu otoritelerinin elinde kamu kaynaklarının adil dağılımına yönelik bir araç yaratılmış olacaktır (Tsegaye ve Mekonen, 2010: 10).

Çocuk odaklı bütçeleme genellikle çocukları ve ergenleri hedef alan programlar ve girişimleri içeren bir yaklaşımdır. Bu programlar ise ilk öğretim hizmeti, emzirme ve aşılama kampanyaları, pediatri hizmeti ve kreşler olarak tanımlanabilir. Bunlar gibi doğrudan harcamalar yanında dolaylı olarak kategorize edilecek harcamalar da (ailelere gıda desteği, sosyal transferler, koruyucu bakım harcamaları) bu bütçeleme sürecinin bir parçası sayılabilir (Cummins, 2016: 6). Bu yaklaşımın amacı, mevcut bütçe içerisinde çocukların ihtiyaçlarının öncelikli hale getirilmesidir. Çocukların korunmasında ve yoksulluk probleminin çözülebilmesinde radikal sosyal dönüşümlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda çocuklara ve ailelere yapılacak sosyal ve ekonomik gelir desteklerinin önemi büyüktür. Dünyada ve Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği ve sosyal eşitsizliklerinin arttığı dönemlerde gelir güvencesinin sağlanması, ücretsiz kamu kreşlerinin artması, okulda ücretsiz beslenme ve eğitim imkanlarının verilmesi gibi destekler, aynı zamanda çocuk yoksulluğuyla mücadelede öne çıkan hususlardır. (Berkman, 2023: 380) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile de çocuk haklarının hayata geçirilmesine ilişkin, çocukların bütçede görünür olması ve bu bütçelerde çocuklar için ayrıca kaynak ayrılması anlayışı getirilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesine göre, bütçelerde ekonomik ve sosyal planlamalarda başta marjinal ve güç durumda bulunan çocukların ekonomik sıkıntılardan korunması esas alınmaktadır (UNICEF, 2024). Bu kapsamda çocuk odaklı bütçeleme ile çocuk yoksulluğuyla mücadele için çocukların ihtiyaçlarının maddi olarak karşılanması ve harcama politikalarının oluşturulmasında göz ardı edilmelerinin önlenmesi amaçlanmaktadır.

Bütçe, bir devletin politika önceliklerini yansıtan, politikanın belirlenmesinden uygulanmasına kadar geçen süreçteki tüm aktörlerle birlikte tüm kurumları ifade etmektedir. Çocuk odaklı bütçede bu aktörler çocuklar olmaktadır (Tsegaye ve Mekonen, 2010: 10). Çocuk odaklı bütçelemeye toplumdaki farklı fikir ve argümanların dikkate alınması sayesinde çocuklara, şehrin bir sakini olduğu yönünde sembolik de olsa bir mesaj verilmekte; demokrasi bilincinin oluşmasına, onlara insan onuruna yakışır yaşam olanağının sunulmasına izin verilmektedir (Widawska, 2017: 190). Bu şekilde oluşacak bir bütçe sistemi ile iyi yönetim ve demokratikleşme arasında karşılıklı güçlü bağlantı sağlanacak, kamu harcamaları üzerinde şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine ulaşılabilecektir. Zira bütçe üzerinde yasama organının halkı temsil etme rolü ne kadar artarsa hesap verilebilirlik ilkesi de o derece anlam kazanacaktır (Tsegaye ve Mekonen, 2010: 12). Devletin kamu harcamaları içerisinde çocukların da sosyal ihtiyaçlarını karşılanmasını isteme hakkına sahip oldukları bir gerçektir. Çocuklar her ne kadar taleplerini ifade etme yönünde zayıf gibi görünseler de çocuk odaklı bütçelerin devletler açısından hayata geçirilmesi bir yükümlülük olarak devam etmektedir (Lundy ve Marshall, 2020: 108). Aslında BM Çocuk Hakları Komitesi Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin de benzer önerilerde bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu bütçeleme ile sosyal aktör olan çocukların karar alma süreçlerine dahil edilerek tam anlamıyla bir demokratik zemin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Çocuklara yönelik yapılacak bütçeleme aynı zamanda çocukların geleceğine bir yatırım olarak algılanmalıdır. Böyle bir yatırım eksikliğinin, çocukların suça yönelmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceği göz ardı edilmemelidir. Yadav ve Chakraborty (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, çocuk bütçelemesi ile toplumdaki eşitsizliklerin azaltılması üzerinde panel veri analizi yapılmıştır. Bu çalışmada, eşitsizliklerle mücadelede en etkin yöntemin ekonomik büyüme değil, sosyal harcamalar olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmada, bir eyalette çocuk bütçelemesinin çocuklar arasında suç işleme sıklığını azalttığı sonucuna varılmıştır (Yadav ve Chakraborty, 2022: 81). Çocukluk insanın duygusal, fiziksel ve ruhsal anlamda en önemli büyüme dönemidir. Bu yıllarda sosyal hakların korunmasına yönelik destek verilmemesi insan sermayesinin üzerinde kalıcı bir hasara yol açacak ve toplum açısından uzun vadede ekonomik maliyetlere neden olacaktır. Beşerî sermaye açısından eksik olan ülkeler, tam olarak bu sebeplerden ötürü yeni bilgi ve teknoloji üretememe durumu ile karşı karşıya kalacaktır. Çocuk bütçesinin uygulanması sonucunda yalnızca çocuklara katkı sağlanmayacak aynı zamanda bütün ülkenin kalkınmasına pozitif katkı sağlanacaktır (Minujin ve Daniels, 2010: 9). Görüleceği üzere çocuk odaklı bütçelemenin çocukların sosyal gelişimini etkilemesi ve onları suç unsurlarından uzaklaştıran bir rolünün olması, sağlıklı birey sayısını artıracığından dolayı ülkelerin gelecek yıllardaki ekonomik ve sosyal gelişimi de artış eğilimi gösterecektir.

3. Çocuk Odaklı Bütçeleme Ülke Örnekleri

3.1. Arjantin

Arjantin Hükümeti, 2002 yılında UNICEF'in izleme sorumluluğunda çocuklara yönelik mali taahhütleri içeren bir analiz geliştirmeyi kabul etmiştir. Arjantin'de çocuk haklarının iyileştirilmesi 2004 yılından bu yana geliştirilmekte ve UNICEF tarafından desteklenmektedir. Çocuklara yönelik kamu harcamalarının sayısallaştırılması için ulusal ve yerel düzeyde bu tür harcamaların kapsamını tahmin etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda Arjantin'de çocuklara yönelik sosyal yatırımların niceliksel ölçüm ve analizi, çocuklara yönelik yatırımların iyileştirilmesi, sivil toplum örgütleri ve özel sektörün sürece dahil edilmesi gibi politikalar esas alınmıştır. Arjantin'de Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'nın internet sitesinde çocuklara yönelik kamu harcama verileri eyaletlere göre ayrıştırılmıştır. Arjantin Hükümeti tarafından üretilen bu verilerin kullanılmasıyla bütçe incelemesi ve harcamaları izleyen konseyler kurulmuştur. Çocuklara yönelik bütçelemeye ilişkin somut projeler Misiones, Tucumán, Chaco ve Salta adlı eyaletlerde gerçekleştirilmiştir. Yapılan

çalışmalarda erkek ve kız çocukların haklarının yerine getirilmesine yönelik yerel düzeyde somut öneriler geliştirilmiş ve bu öneriler yetkililere sunulmuştur (Minujin ve Daniels, 2010: 26). Arjantin’de daha önce bütçede çocuklara yönelik harcamaların kaydedildiği bir kategori olmaması nedeniyle, istişarelerin ardından çocuk ve ergenlere yönelik kamu harcamaları şeklinde bir bütçe programı hazırlanmıştır (Cummins, 2016: 22).

3.2. Brezilya

Brezilya’da 2005’te Sosyoekonomik ve Araştırma Enstitüsü ile UNICEF’in ortaklığıyla çocuklar ve ergenler için bütçe programı yayınlandı. Bu programın amacı, çocuklar ve ergenler için ayrılan bütçeyi toplumun basit bir şekilde tanımlayabilmesi idi. Bu süreç sonunda kamu sektörü tarafından çocukların korunması ve geliştirilmesini içeren kamu harcamaları mümkün hale gelmiştir. UNICEF daha sonra federal hükümetin çocuk ve ergenlerle ilgili alanlarda bütçe uygulamalarını daha sistematik bir şekilde izleyebilmek amacıyla yatırım izleme sistemini geliştirmiştir. Ortaya çıkan verilere göre çocuk ve ergenlere yönelik eylem ve programlar sonucunda bütçe kaynağında %27 artış olduğu gözlemlenmiştir (Minujin ve Daniels, 2010: 30).

3.3. Kolombiya

Kolombiya’da sosyal harcamalar diğer bütçe kalemlerine göre öncelikli olup, çocuk haklarını destekleyen politikalar güçlü bir yasal çerçeveye oturtulmuştur. Bu ülkenin anayasasında dahi sosyal yardım bütçelerinin toplam bütçe içerisindeki payının azaltılamayacağına yönelik hükümler bulunmaktadır. 2006 yılında çıkarılan Çocuk ve Ergenler Kanunu’nda (Child of Children and Adolescents) devlet başkanı, valiler ve belediye başkanlarının çocuklara yönelik harcama politikalarının sürdürülmesine yönelik sorumluluklarını belirten hükümler bulunmaktadır. 2013 yılında da çocuk haklarını destekleyen kamu bütçeleri ayrıca yerel düzeyde genişletilmiştir (Cummins, 2016: 30).

3.4. Polonya

Polonya’da sivil bütçeye yönelik prosedürlerin uygulanması sırasında çocukların kişisel ve sosyal haklarının tam olarak uygulanabilmesi için geniş kapsamlı programlar hazırlanmıştır. Bunun öncülüğünü bir sivil toplum kuruluşu olan Polonya Arabuluculuk ve Entegrasyon Enstitüsü ve belediye yapmıştır. Ayrıca halkın eğitimi için plan ve strateji oluşturulması sağlanmış, buna yönelik olarak şehrin genç vatandaşlarının ihtiyaçları belirlenmiştir. 2013-2016 yılları arasında Polonya’da ortaokul ve lise öğrencileri için sivil bütçelenme sürecinde oy kullanmaya teşvik eden bir film yarışması ve sanat yarışmalarının düzenlenmesi, gençlerin kullanabileceği bir danışmanlık noktasının kurulması, çocuk odaklı bütçeleme anlayışına örnek olarak yapılmış uygulamalardır. Polonya’daki sivil bütçe uygulamasında yerel düzeyde çocukların sosyal hayata katılmaya ve yakınlarıyla birlikte karar alma sürecinde yer almaya istekli oldukları görölmüştür. Bu kapsamda gençlerin yaşadıkları yerlerdeki spor ve dinlenme tesisleri, parklar, plajlar vb. yerlere yönelik ihtiyaç önerileri sunulmasına izin verilmiştir (Widawska, 2017: 179).

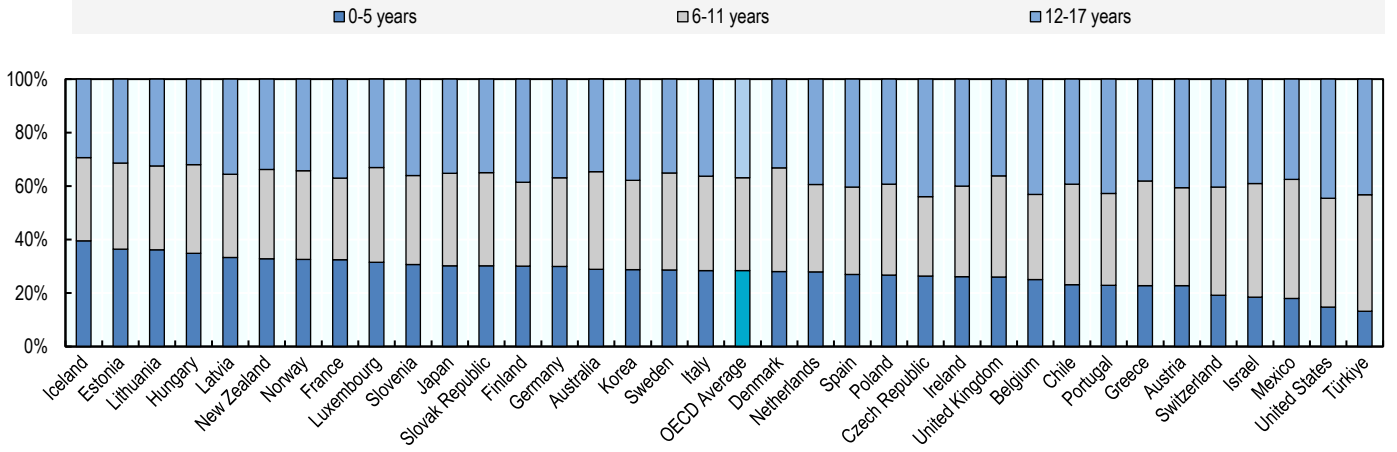
3.5. Galler

UNICEF raporuna göre Galler, Avrupa Birliği’nde çocuk odaklı bütçe analizine yönelik girişimde bulunan tek ülkedir. 2009 yılında Galler Ulusal Meclisi tarafından çocuk bütçeleme yayınlanmıştır. Bu bütçede en az üç yılda bir öngörölen harcama miktarını sunan bir bütçeleme anlayışı getirilmiştir. Ulaşım, barınma başta olmak üzere çocuklar üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan her bir harcama kaleminin planlanan ve gerçekteşen yüzdelerinin sunulması, bu sonuçların ayrıntılı açıklanması hedeflenmiştir. Galler hükümeti ayrıca 2025 yılında çocuklara yönelik yapılacak harcamalar için ne kadar pay ayrılacağını tespit etmek amacıyla ayrılan mali kaynağın analizini yapmıştır. Burada, çocukların sosyal ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılanması gerektiği hedeflenmiştir (Cummins, 2016: 16).

4. Türkiye’de Çocuklara Yönelik Kamu Harcama Politikası ve Çocuk Odaklı Bütçeleme Politikasının Uygulanabilirliği

Sosyal bütçelemenin bir türü olan çocuk odaklı bütçe, çocukların katılımıyla ve karar alma süreçlerine dahil olmasıyla oluşturulan bir bütçedir. Türkiye’de ise sosyal bütçe ve dolayısıyla çocuk odaklı bütçe bulunmamaktadır. 2023 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam nüfusun %26’sını 0-17 yaş grubu çocukların oluşturduğu düşünölrse, bu kesimin karar alma süreçlerinde ve kendilerine yapılan harcamalarda aktif olması ve bu uygulamaların kamu otoritelerince hayata geçirilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Türkiye için çocuk odaklı bütçelemenin neden bir ihtiyaç olduğuna değinmeden önce genel olarak Türkiye’de çocuklara yönelik yapılan harcamaları ve bunların yeterliliğini incelemek gerekmektedir.

OECD veri tabanında detaylı olarak yaş grubuna göre kamu harcamalarının dağılımına ilişkin 2019 yılına ait veriler bulunmaktadır. OECD’nin 0-17 yaş aralığındaki çocuklara yapılan harcamaların ölkeler arasındaki dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 1. Ülkelere Göre Çocukların Yaşına Göre Kamu Harcamaları

Kaynak: OECD (2022) PF1.6: Çocukların Yaşına Göre Kamu Harcamaları (Public Spending By Age Of Children)

Tabloda görüleceği üzere, Türkiye’de çocuklara yapılan harcamaların toplam kamu harcamaları içerisindeki payı 0-5 yaş grubu için %13 (OECD ortalaması %28), 6-11 yaş grubu için %44 (OECD ortalaması %35) ve 12-17 yaş grubu için %43 (OECD ortalaması %37) olduğu görülmektedir. Erken çocukluk döneminde (0-5 yaş grubu) yapılan sosyal harcamalar ağırlıklı olarak nakdi yardımlar/vergi indirimleri ve çocuk bakımına odaklanmakta iken, daha büyük çocuklar için yapılan harcamalar ise eğitime yapılan kamu yatırımlarından oluşmaktadır.

OECD verilerinde çocuklara yapılan kamu harcamalarının nakdi yardımlar ve vergi indirimleri, çocuk bakımı, ayni ve diğer yardımlar ile eğitim harcaması şeklinde gruplandırıldığı görülmektedir. Söz konusu harcamaların OECD ülke ortalaması ve Türkiye için yaş gruplarına göre dağılımını gösteren rakamlar aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 2. Harcama Türü ve Çocukların Yaşına Göre Kamu Harcamaları

Harcama Türü	OECD Ortalaması	2019 (USD)	Türkiye	2019 (USD)
Nakdi Yardım (Cash)	0-5 yaş	28.330	0-5 yaş	1.344
	6-11 yaş	14.398	6-11 yaş	734
	12-17 yaş	13.776	12-17 yaş	697
	0-17 yaş	56.504	0-17 yaş	2.774
Çocuk Bakımı (Childcare)	0-5 yaş	30.798	0-5 yaş	5.158
	6-11 yaş	4.318	6-11 yaş	0
	12-17 yaş	223	12-17 yaş	0
	0-17 yaş	35.339	0-17 yaş	5.158
Ayni Yardımlar (In-Kind)	0-5 yaş	3.679	0-5 yaş	307
	6-11 yaş	3.713	6-11 yaş	307
	12-17 yaş	3.789	12-17 yaş	51
	0-17 yaş	11.181	0-17 yaş	665
Eğitim Harcaması (Education)	0-5 yaş	1.157	0-5 yaş	403
	6-11 yaş	55.672	6-11 yaş	22.841
	12-17 yaş	65.145	12-17 yaş	22.893
	0-17 yaş	121.974	0-17 yaş	46.137
Toplam	0-5 yaş	63.964	0-5 yaş	7.212
	6-11 yaş	78.101	6-11 yaş	23.881
	12-17 yaş	82.932	12-17 yaş	23.641
	0-17 yaş	224.997	0-17 yaş	54.734

Kaynak: OECD (2022) PF1.6: Çocukların Yaşına Göre Kamu Harcamaları (Public Spending By Age Of Children)

Çocuk hakları ve çocuk katılımı, çocuk hakları kültürünün geliştirilmesi, kurumlarda çocuklara yönelik karar alma mekanizmasının geliştirilmesi, çocuk hakları ve katılımın toplum tarafından bilinirliğine göre farkındalık oluşturulması Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmekte, plan ve strateji bu kurum tarafından yapılmaktadır. Çocukların bütün haklarının korunması, yüksek yararlarının gözetilmesi, buna yönelik gerekli yasal ve idari önlemlerin alınması, çocukların her türlü ihmalden korunarak sağlıklı gelişiminin sağlanması görevi de 1’nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına verilmiştir (ASHB, 2023). Bakanlığın “Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması” olarak adlandırdığı bir programa yönelik 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ilişkin faaliyet raporlarından edinilen bilgilere göre ayrılan kaynaklar ve gerçekleştirilen harcamalar Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması Programı 2021, 2022 ve 2023 Yılı Ödenek ve Harcama Verileri

Yıl	Program Sınıflandırması	Ödenek (TL)	Yıl Sonu Toplam Ödenek (TL)	Gerçekleşme (TL)	Gerçekleşme/Ödenek (%)	Gerçekleşme/Toplam Ödenek (%)
2023	Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması	10.944.911.000	15.097.894.921	14.886.283.378	136	99
2022	Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması	5.291.356.000	7.602.829.328	7.529.881.754	142	99
2021	Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması	4.168.749.000	4.200.423.118	4.154.166.851	99	98

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ait 2021, 2022, 2023 faaliyet raporlarından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki faaliyet raporlarından alınan verilere göre, 2021 yılında çocuklara yönelik sosyal harcama ödenekleri ile gerçekleşme tutarının birbiriyle uyumlu olduğu, 2022 ve 2023 yıllarında ödenek tutarlarının üzerinde harcamaların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu durum, son yıllarda çocuklara yönelik sosyal ihtiyaçların daha fazla arttığını ve buna yönelik ihtiyaçların karşılandığını göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının hazırladığı bütçe rehberinde ise çocuk odaklı bütçe çalışmalarının UNICEF ile iş birliği çerçevesinde yürütüldüğü belirtilmiştir. Bu rehberde 2023 yılındaki çocuklara yönelik sosyal harcamalara detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Rehberden alınan veri ve bilgilere göre, 2023 yılında çocuklara yönelik ayrılan kaynağın merkez yönetim bütçesi içerisindeki payının %16 olduğu, korunma ihtiyacı olan çocukların aile ortamında yetiştirilmesi amacıyla yürütülen koruyucu aile hizmetleri kapsamında 2023 Şubat itibarıyla 8.830 çocuğun koruyucu aile bakımı sağlandığı, 3-5 yaş aralığındaki çocukların eğitimine katkı yapması için anaokulu desteği yapıldığı, eğitim için ayrılan kaynağın %68'inin, sağlık için ayrılan kaynağın %28'inin, sosyal koruma kapsamında ayrılan kaynağın %21'nin çocuklar için ayrıldığı görülmektedir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 7). 2025 yılı için ise çocukların korunması ve gelişimini sağlanması programı kapsamında 41 milyar TL kaynak ayrıldığı verisi bulunmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2025b). Türkiye'de çocuk haklarını geliştirmeye katkı yapması adına bakanlıkça hazırlanmış olan ANKA Çocuk Destek Programı ise UNICEF'in desteği, Avrupa Birliği'nin finansmanı ile çocuk destek merkezlerinde kalan çocuk ve ailelere yönelik bir programdır. Çocuk ve ailelere psikososyal destek ve müdahale programı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci ve akademisyenler iş birliğinde destek sağlanmaktadır. Programın amacı, çocukların suça sürüklenmesi ve suç mağduru olmasını önlemek, sosyal tehlikeye karşı oluşan travmalara yönelik destek sağlamaktır (ASHB, 2024a).

Türkiye'de çocuklara yapılan sosyal harcamaları gözlemledikten sonra bunun ne ölçüde başarılı olduğunun da incelenmesi gerekmektedir. Dünyada ve Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği ve sosyal eşitsizliklerin olduğu dönemlerde gelir güvencesinin sağlanması, ücretsiz kamu kreşlerinin artması, okullarda ücretsiz beslenme ve eğitim imkanlarının verilmesi gibi destekler, çocuk yoksulluğuyla mücadelede öne çıkan hususlardır. OECD verilerine göre Türkiye'de 0-17 yaş arasındaki çocuklarda yoksulluk oranının %22 düzeyinde olduğu görülmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan ekonomik zorluklar, sosyal dışlanma, eğitimi tamamlamama, sağlıksız çevre koşulları çocukların üzerinde kalıcı etki yaratmaktadır (Kalaycı ve Karadeniz, 2023: 208). Berkman (2023) tarafından Eurostat'ın maddi yoksulluk ölçüleri üzerinden yapılan araştırmada, Türkiye'de çocukların üçte birinin yoksullukla karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların gelişim düzeylerini etkileyen beslenmeye bağlı çocuk yoksulluğunun %41,8 oranında olduğu bulgularına rastlanmıştır. Türkiye'deki çocukların 3'te 1'inden fazlası gelir düzeyi düşük hanede yaşamaktadır. Bu nedenle çocukların yaşadığı hane halkının yoksulluğu da çocuk yoksulluğuna neden olan en önemli sebeplerden biri olmaktadır (Berkman, 2023: 337, 380). Bu verilerin yanında Türkiye'nin OECD istatistiklerine göre de derin bir çocuk yoksulluğuyla karşı karşıya olduğu görülmektedir. OECD'nin 2020 yılı verilerinde Türkiye'de 4-5 yaş aralığında %11 olan okullaşma oranının OECD ülke ortalamasının hayli gerisinde olması, bebek ölüm oranlarının ise 2020 yılı verilerine göre binde 8,5 ile ülkeler arasında 3.sırada yer alması bunu açık bir şekilde göstermektedir (Işıkcı ve Alacadağlı, 2024: 304, 308).

Bu durum, yapılan harcamaların çocuk sorunlarını gidermediğini ve çocuk odaklı bütçeleme uygulamadıkça bu sorunlara tam anlamıyla çözüm getirilemeyeceğini göstermektedir. Gerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gerekse de yerel yönetimlerce çocuk katılımı ve karar alma süreçlerine dahil edilmesine yönelik adımlar atılması da bunu doğrulamaktadır. Bu kapsamda çocuk odaklı bütçe çerçevesinde Bakanlık düzeyinde ve yerel yönetimlerce yapılan çalışmalarının incelenmesi gerekmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çocukların karar alma sürecine ilişkin yaptığı çalışmalara ilk örnek olarak 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile bakanlıkça Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri oluşturulmasına ilişkin yönerge gösterilebilir. Bu komite öğrenciler, okul öğrenci başkanı, okulların çocuk hakları kulübü öğrencileri, çalıştırılan çocuklar, koruma altına alınan çocuklar ve engelli çocuklardan oluşmaktadır. Komitenin görevi ise üyelerin çocuk hakları eğitimi almasını sağlama, ildeki çocukların sorunlarını tespit etme, bunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunma, ulusal düzeyde toplantılara katılım sağlama, okullardaki çocuk hakları için kurulan

kulüpler STK'lar ve okul meclisleriyle iş birliği ve eşgüdümlü çalışmaktır (ASHB, 2024b). Ayrıca 2025 yılı için hazırlanan Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nın 732.2 nolu politika/tedbir kısmında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sorumluluğunda çocukların karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayan mekanizmaların artırılarak güçlendirileceği belirtilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2025a: 138). Bakanlığın bu çalışmalarından çocukların haklarını ön plana alma, çocukların ihtiyaçlarına yönelik harcamaların yanında onların hangi ihtiyaçlara sahip olduğunun kendilerince belirtilmesi gerektiği anlayışının olduğu görülmektedir. Bu husus çocuk odaklı bütçeleme bir zaruret olduğunu gösteren adımlar olarak ifade edilebilecektir.

Çocuk haklarının geliştirilmesi için yerel yönetim sistemlerinde de çocuk katılımlarıyla ilgili çalışmalar ve projelerle karşılaşmaktadır. Türkiye'de yerel yönetimlerin çocuk katılımına yönelik hedefler açıklaması, çocuk odaklı bütçeleme geliştirilmesi için önemli başlangıçlar olarak kabul edilebilir.

Yerel yönetimlerin çocuk politikalarını öne çıkarmasındaki amaç, çocuk dostu kent olma hedefidir. Bu kapsamda Türkiye'de Unicef'in çocuk dostu kent projesine yönelik olarak 2006 yılından itibaren 12 ilde çocuk dostu kent projesi başlatılmış, pilot olarak ise 10 belediye (Bitlis, Bornova, Eyyübiye, Giresun, İspir, Lüleburgaz, Mamak, Manisa, Mersin, Yüreğir) seçilmiştir. Bu projeler içerisinde, belediyelerde çocuk dostu oyun alanları inşa etmek, çocuk meclisi kurmak, toplumda çocuk haklarına ilişkin farkındalık yaratmak ve bütçeyi çocuk haklarına bakış açısıyla değiştirmek başlıklarını içeren çeşitli eylem planları oluşturulmuştur. Bu hedefler ilçelerdeki belediyelerin mali durumu, çocuk nüfusunun fazlalığı gibi hususlara bağlı olarak dağılım göstermiştir. Dağılım sonuçlarına bakıldığında hedeflerin yerel yönetimlerin önceliklerine göre belirlenmediği ve çocuklardan gelen taleplerin dikkate alınmadığı görülmüştür. Örneğin çocuk bütçesi oluşturma fikri yalnızca üç belediyenin dikkatini çekmiş; diğer belediyelerde bu proje hayata geçirilmemiştir. Hatta bazı konuların (çocuk işçiliği gibi) yerel yönetimlerde hiç yer almadığı görülmüştür. Çocuk dostu kent projesine ilişkin Türkiye'de pilot olarak belirlenen belediyelerde çocuk sorunlarıyla ilgili hedeflerin niteliğinin zayıf olduğu ve yapılan projelerin öğrenme sürecinde kaldığı anlaşılmaktadır (Arap, 2024: 28-30).

Türkiye'deki belediyelerde çocuklara yönelik izlenen politikalar, bütçenin çocuk haklarının bakış açısıyla hazırlanmasından ziyade maddi destek sağlamak ve sosyal tesis binaları inşa etmek şeklindedir. Belediye örneği vermek gerekirse, Ankara Büyükşehir Belediyesince çocuklar ve ailelerin yararlanması için çocuk koruma ve etkinlik merkezlerine (kreş vb. gibi) yönelik hizmet binalarının tahsisi ile sosyal destek ödemelerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Belediye içerisinde çocuklara yönelik sosyal harcamalar konusunda doğrudan sorumluluk yüklenmiş daire başkanlıklarının bütçe paylarına bakıldığında Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'nın %1,73, Çevre Koruma Kontrol Daire Başkanlığı'nın %11, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'nın %11,2'lik paya sahip olduğu görülmüştür (Şeren ve Geyik, 2023:108,109). Belediyeler özelinden durumu değerlendirip aslında Türkiye'deki durumu incelersek, Türkiye'de çocuk odaklı bütçe uygulamasının olmamasının yanında mevcut analitik bütçe kodlaması ile çocuklara yapılan harcamaların net bir tespitini yapmak mümkün olamamaktadır. Çocuklara yönelik kamu harcamaları, sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ancak eğitim, sağlık ve diğer harcama kalemleri içerisinde de çocuk harcamalarının gerçekleştirildiği görülmektedir (Çiçek ve Dikmen, 2016: 136, 144). Belediye bütçelerinde çocuklara yönelik amaç ve hedeflerin karar alma sürecine dahil edildiği program sınıflandırması olmamasından dolayı, yapılan harcamaların yeterli olup olmadığının analizi yapılamamaktadır. Bu durum, yapılan sosyal harcamaların dönemsel olarak artıp azalmasına neden olmakta ve hesap verilebilirlik ilkesinin hayata geçirilemediğini göstermektedir.

Yerel yönetimlerde çocuklara yönelik projelerin neden başarılı olamadığına ve yapılan harcamaların yeterli olmadığına ilişkin çocuk katılımının gerekliliği bakış açısında olan çalışmalar da bulunmaktadır. Güner (2023) tarafından yapılan çalışmada, belediyelerde kurumsallaşmış ve sürdürülebilir çocuk katılım platformlarının eksikliği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada, Türkiye'de büyükşehir belediyelerinde çocuklara yönelik bütçe politikalarının uygulanıp uygulanamayacağı ve bu süreçte karşılaşılabilecek engellere yönelik tespitler yapılmış, büyükşehir belediyelerinin neden başarılı olamadığı sorusuna cevap aranmıştır. Öncelikle Gaziantep ve Trabzon Büyükşehir Belediyeleri'nde çocuklara yönelik 5 yıllık stratejik planlar incelenmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde çocuklara yönelik belirli stratejik bir hedefin bulunmadığı, çocuk ve gençleri zararlı alışkanlıklardan uzak tutmak için spor, kültür ve sanat gibi programlara yönlendirme sağlandığı görülmüştür. Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nde ise çocuklara yönelik koruma hizmetlerinin ön plana alındığı, toplum uzmanı ve çocuklara yönelik karar verici eksikliğinin yaşandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve akademiler arasında koordinasyon sağlanamadığı ve politik görüşe göre farklılıkların gözlemlendiği için ortak bir dilin oluşmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun çocuk odaklı politikaların sistematik olmasını engellediği sonucuna varılmış ve alınan kararların çocuk odaklı olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Özellikle belediye başkanlarının politika girişimcisi olması kapsamında sorunlara çözümler üretmesi gerektiği, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin fikir ve önerilerine açık olması gibi hususların önemi vurgulanmıştır (Güner, 2023: 135, 175, 189).

Yerel yönetimlerde çocuk odaklı bütçenin hayata geçirilememesinde karar vericiler arasında ortak bir dilin ve koordinasyonun oluşmamasının yanında çocukların söz sahibi olamaması da etkili olmaktadır. Öktem ve Akpınar (2019)

tarafından yapılan bir çalışmada, Lüleburgaz Belediyesi'nde çocuklara yönelik yaşanabilir ve sürdürülebilir ilçe yaratma projesine yönelik 7-14 yaş arası çocukları olan ebeveynler (40 kişi) ile mülakat yapılmıştır. Mülakatın genel olarak içeriği, kentin çocuklar için yaşanabilir ve yapılan sosyal hizmetlerin yeterli olup olmadığına yöneliktir. Yapılan mülakatlarda çocukların açık havada spor yapacakları alanların, çocuklar için sokaklarda güvenlik önlemlerinin ve belediye toplantılarında çocukların katılımlarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel demokrasinin güçlenmesi açısından çocukların çocuk odaklı projelerin geliştirilmesinde söz sahibi olması, çocukların yerel meclise katılımının sağlanması ve onların duygu ve düşüncelerinin dikkate alınması ile yerel yönetim bünyesinde ilgili birimlerin koordineli çalışması gerekmektedir (Öktem ve Akpınar, 2019:128-130). Akpınar (2020) tarafından yapılan çalışmada da İzmir ilinde nüfusunun %27'si çocuklardan oluşan Gaziemir ilçesinde 0-18 yaş aralığındaki 155 çocuk ve 200 ebeveyn ile çocuk ebeveyn iletişimi, çocukların yerel yönetim kararlarına katılımları, çocuk hakları konusunda bilinç düzeyi, belediyelerin çocuk odaklı faaliyetleri konularında anket çalışması yapılmıştır. Ankette sorulan soruların analiz edilmesi neticesinde çocukların fikirlerinin ebeveynleri ve yerel yönetimleri tarafından dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır. Çocuklarda ve ebeveynlerde katılımcılık ve demokrasi kavramlarının gelişmediği, kamu otoritelerince yapılan politika ve stratejilerin mikro düzeyde bireylere indirgendiğinde anlam ve içerik kaybına uğradığı görülmüştür (Akpınar, 2020: 154-160),

Çocukların kendileri hakkında uygulanacak politikalar üzerinde söz sahibi olması yönünde küçük de olsa adımlar atıldığı görülmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından 2023 yılı Ekim ayında "Büyükşehirde Söz Küçüğün Projesi" ile çocuk meclisi hayata geçirilmesi planlanmıştır. Kent yönetiminde 9-14 yaş (60 erkek 60 kız) aralığındaki çocukların karar alabilmesi ve çocuklara demokrasi bilincinin aşılması hedeflenmiştir (Mersin Belediyesi, 2023). Mersin Belediyesinde 2024 yılı temmuz ayında 1.dönem çocuk meclisi toplantısı yapılmış ve toplantıda kültür, sanat ve sportif faaliyetler gibi 14 gündem maddesi tartışılmıştır (AnkaHaber, 2024). Bursa ilindeki Nilüfer Belediyesinde de Kent Konseyi tarafından çocuk meclisi oluşturulduğu, belediyenin resmi internet sitesinde buna ilişkin tüzüğün yer aldığı görülmektedir. Kent Konseyinin hazırladığı bu çocuk meclisi tüzüğünün amaç kısmındaki "*Çocukların toplumsal yaşamın her alanında söz sahibi olmaları, kent yaşamına katılma ve kente ait olma duygularının geliştirilmesi, kaliteli ve yaşanabilir bir kent yönetiminde aktif rol almaları ve çağdaş yaşamda kimliğin ön plana çıkartılması, sosyal-kültürel ve bilimsel gelişme içinde özgür düşünen, hak ve özgürlüklere saygılı, üretken bireyler olması yolunda katkı ve eğitimde bulunma*" şeklindeki ibare ile çocuk odaklı bütçeleme sürecinde çocukların doğrudan söz sahibi olması gerektiğinin altı çizilmektedir (Nilüfer Belediyesi, 2025).

Türkiye'de çocuklara yönelik bütçeleme sürecinde çocukların söz sahibi olması, fikir, duygu ve düşüncelerinin doğrudan dikkate alınması, çocuk haklarının yerine getirilmesine yönelik bütçede kaynak yaratılması, periyodik olarak çocuk haklarına yönelik raporların hazırlanması yanında çocuk haklarının bilinirliğini artırmak için sivil toplum örgütlenme anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir (Topsümer, vd., 2009: 17). İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü internet sitesinde, illere ve faaliyet alanına göre dernekler içerisinde çocuk adı geçen dernekler sorgulandığında "yaşlı ve çocuklara yönelik dernekler" ile "çocuk dernekleri" başlıklı derneklerin İstanbul'da 39 adet, Ankara'da 17 adet, İzmir'de 20 adet olduğu görülmüştür. Bu illerdeki toplam dernek sayısının sırasıyla İstanbul'da 23.228, Ankara'da 10.561, İzmir'de 5.539 adet olduğu bilgisi değerlendirildiğinde, çocuklara yönelik dernek ve dolayısıyla onların haklarını savunacak sivil toplum kuruluşlarının oldukça yetersiz olduğu görülebilecektir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2025). Sivil toplum kuruluşlarının sayısının eksikliği, çocuk odaklı bütçeleme sürecinde politikaların geçici olmasına, çocukların aldıkları kararların kamu otoritelerinin alacakları kararlar üzerinde baskı unsuru oluşturamamasına neden olmaktadır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının yaşanan yerlerdeki sorunların en iyi bileni olduğu göz önüne alındığında bu kuruluşların öncelikle sayılarının artırılması ve yerel yönetim meclislerine katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

5. Sonuç

Sosyal bütçeleme anlayışı genel olarak toplumun dezavantajlı kesimi sayılan kadın, çocuk ve engellilere yönelik harcamaların öne çıkarıldığı, bütçe hazırlama sürecinde aktif katılımın olduğu bir bütçeyi ifade etmektedir. Sosyal bütçeleme bir türü olan çocuk bütçelemesi de hem çocukların temel sosyal ihtiyaçlarının süreklilik arz etmesi hem de çocukların söz sahibi olma gerekliliğinin ortaya çıkmasıyla daha fazla gündem olmaya başlamıştır. Temelde, sosyal bütçeleme fikri ve çocuklara yönelik harcama önceliklendirmesi, Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan herkesin kanun önünde eşit olduğu ve çocukların korunmasının bu eşitliğe aykırı sayılmayacağı hükmüne dayanarak anayasal bir hak olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'de çocuk odaklı bütçelemeye alakalı bir politika olmamakla birlikte bakanlıkça çocuklara yapılan harcamalar yeterli olmamaktadır. Özellikle 0-5 yaş aralığındaki çocuklara yapılan harcamaların OECD ülkeleri ortalamasına göre oldukça düşük olduğu ve çocuk yoksulluğunun ise giderilemediği görülmektedir. Ayrıca Türkiye gibi finansal kırılganlığı fazla olan ülkelerde çocuk odaklı harcamalar geçici olmakta ve bu kesime yapılacak harcamalar göz ardı edilmektedir. Çocuklara yönelik hem bakanlık hem de yerel yönetimlerce yapılan harcamaların her yıl artış yaşandığı

gözlemlense de aslında yapılan aktarımların rasyonel dağılmadığı görülebilmektedir. Çünkü yapılan çalışmalardan da görüleceği üzere temel eksiklikler ihtiyaçların tam olarak dikkate alınmaması, çocuk katılımlarının yetersizliği ve karar verici olma mekanizmalarının kapalı olmasıdır. Çocuk odaklı bütçelemeyle aslında amaçlanan çocuklara yönelik harcama önceliklendirilmesinin yanında çocukların katılımının sağlanması ve karar alıcı konumunda bulunmasıdır. Çocukların dezavantajlı kabul edilmesinin sebebi tam olarak kendilerinin temsil edilmesinde sıkıntı yaşaması ve baskı grubu olarak aktif rol oynayamamasıdır. Aslında bu durum çocuklara özgü bütçe uygulamasında en büyük engel olarak görülebilir. Aktif katılımın olmaması, çocuk refahının bölgeden bölgeye farklılık göstermesine ve gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olmaktadır. Aktif katılımın tam olarak uygulanabilmesi ve çocuk dostu bir kent olmak için ise çocuk ve ebeveynlerin görüşleri, duygu ve düşünceleri dikkate alınmalı ve yaşadıkları şehrin sakinleri olarak onlara karar verici rol verilmelidir. Burada bütçe harcamasında sosyal kesimlere, özellikle çocuklara pozitif ayırım yapılması, bütçelerin demokratik ortamda yürütüldüğünü göstermekle birlikte bütçelerin insan odaklı gerçekleştirildiğinin de bilincinin aşılması açısından oldukça önemlidir. Çocuk odaklı bütçeleme hayata geçirilmesi için yalnızca kamu otoritelerini ikna etmek yeterli olmayacak, aynı zamanda toplumsal bir anlaşmanın olması ve uygulanan politikaların toplumca desteklenmesi gerekecektir.

Bu kapsamda Türkiye’de öncelikle yerel yönetimlerden başlayarak çocuk odaklı bütçe uygulamasının yapılması ve buna yönelik komitelerin kurulması gerekmektedir. Buna yönelik yerel yönetimlerde çocuk daire başkanlığı kurularak işe başlanılabilir. Yerel yönetimlerden süreci başlatmanın sebebi, yerel halkın ihtiyaçlarının anında karşılanabilmesi ve yaşanan coğrafyanın ihtiyaçlarına çözüm üretilebilme olanağıdır. İlgili yerel yönetimler bu bütçeleme ile çocuklar arasındaki refah dağılımını daha adil gerçekleştirebilecektir. Ayrıca yerel yönetimler çocuklara uygulanacak politikaların istenilen hedefe ulaşış ulaşmadığını da doğrudan denetleyebilecektir. Ancak burada önemli olan husus, yerel yönetim bütçelerinde çocuklara yapılacak yatırımların görünür olmasıdır. Bu bütçenin daha şeffaf olması ve desteklenebilir olmasını sağlayacaktır. Bu durum hem harcamaların analizini ve yeterliliğini ölçecek hem de gelecek yıllarda yapılacak harcamaların rasyonel olmasını sağlayacaktır.

Bütçe sürecinde çocukları güçlü bir savunucu kesim olmalıdır. Çocuk bütçelemesinin başarılı yürütülebilmesi için hem çocukların hem de çocuk temsilcilerinin görüşlerini dikkate almanın yanında güçlü ve etkin sivil toplum kuruluşlarının varlığı da şarttır. Türkiye’de öncelikle çocuk odaklı faaliyet gösteren derneklerin sayısının artması gereklidir. Sivil toplum kuruluşlarına karar alma süreçlerinde temsilcilik anlamında da güçlü bir rol verilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının çocukların temel haklarına yönelik harcamaların savunuculuğunu yapabilmesi için öncelikle sorunlarla ilgili tam olarak bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bunun için de sivil toplum kuruluşlarının yaşadığı coğrafyayı çok iyi tanıması ve baskı grubu olarak faaliyetini sürdürmesi gerekmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Çalışma etik kurul kararı gerektirmemektedir.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Çalışmaya tüm yazarların eşit katkıları vardır.
Çıkar Beyanı	Yazar(lar), bu çalışma ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akpınar, R. (2020). Yerelde kamu politikalarının oluşumunda belediyelerin rolü: Çocuk politikalarında İzmir Gaziemir örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 16(2), 147-162.
- AnkaHaber. (2024, 03 Ağustos). Mersin Büyükşehir'in Çocuk Meclisi'nin ilk toplantısı yapıldı. *AnkaHaber*, https://ankahaber.net/haber/detay/mersin_buyuksehirin_cocuk_meclisinin_ilk_toplantisi_yapildi_190666.
- Arap, S. K. (2024). Yaşanabilir kentler perspektifinden Türkiye’de çocuk dostu olmak. *Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 19-48.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plani/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024a). <https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/anka-cocuk-destekprogrami/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024b). https://www.aile.gov.tr/media/146145/2024_pbk_-butce-sunumu_c.pdf
- Berkman, K. (2023). Yoksulluğun yaşanan boyutu: Türkiye’de çocuk maddi yoksunluğunun analizi. *Çalışma ve Toplum*, 1(76), 337-386.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). 2023 Yılı Vatandaş Bütçe Rehberi. <https://www.sbb.gov.tr/vatandas-butce-rehberi>
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2025a). 2025 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2025b). 2025 yılı vatandaşın bütçe rehberi. <https://www.sbb.gov.tr/2025-yili-butcesi-vatandasin-butce-rehberi/>
- Cummins, M. (2016). *Child-focused public expenditure measurement: a compendium of country initiatives*. PF4C Working Paper, No. 2.

- Çiçek, Ş. E., & Dikmen, S. (2016). Sosyal bütçeleme örneği olarak çocuk dostu bütçe. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 131-147.
- Ergen, Z. (2012). Yönetimden yönetişime: Katılımcı bütçeleme modeli. *Maliye Dergisi*, 163(17), 316-334.
- Güner, H. G. (2023). Factors affecting child-friendly policy making process in metropolitan municipalities: Two case studies in Turkey. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işıkcı, Y. M. & Alacadağlı, E. (2024). Türkiye’de çocuk yoksulluğu kamu politikalarının çoklu akış yöntemi ile analiz edilmesi. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(2), 302-319
- Kalaycı, C., & Karadeniz, M. (2023). Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin önlenmesinde sosyal korumanın rolü. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(2), 207229.
- Kagoro, J. M., & Ndlovu, K. (2013). Child friendly budgeting in local authorities baseline study report. *National Association of Non-Governmental Organisations, Zimbabwe*.
- Lundy, L., Orr, K., & Marshall, C. (2020). Children’s rights budgeting and social accountability: Children’s views on its purposes, processes and their participation. *Global Campus of Human Rights Journal*, 4(1), 91-113.
- Mendoza, R. U. (2009). Aggregate shocks, poor households and children. *Global Social Policy*, 9(1), 55-78.
- Mersin Belediyesi (2023, 05 Ekim). Büyükşehir’den bir ilk: Çocuk meclisi hayata geçiyor. <https://www.mersin.bel.tr/haber/buyuksehir-den-bir-ilk-cocuk-meclisi-hayata-geciyor-1696485818>.
- Minujin, A., Curcio, J., & Daniels, L. M. (2010). Child budget initiatives in Latin America. *International Affairs Working Paper*, 1, 2010-01.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (2025). *İstatistikler*. <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarına-gore-dernekler>
- Şeren, G. Y., & Geyik, O. (2023). Yerel yönetimlerde çocuk haklarına duyarlı bütçeleme: Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (C-iasoS 2022 Özel Sayısı), 101-116.
- Tsegaye, S., & Mekonen, Y. (2010). *Budgeting for children in Africa: Concept and framework for analysis*. African Child Policy Forum (ACPF).
- Topsümer, F., Babacan, E., & Baytekin, E. P. (2009). Şehir ve Çocuk: Çocuk dostu şehir girişiminin şehir imajına katkısı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi-Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (35), 5-20.
- OECD (2022) *PF1.6: Çocukların yaşına göre kamu harcamaları* (Public Spending By Age Of Children). https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/data/datasets/familydatabase/pf1_6_public_spending_by_age_of_children.pdf
- Öktem, K., & Akpınar, İ. E. (2019). Çocuk dostu şehirler: Lüleburgaz örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 112-132.
- Özbay, F. (2022). Türkiye’de yoksulluk ile mücadelede sosyal bütçe anlayışı. *Econharran*, 6(9), 1-11.
- Özen, A., Bahçe, A. B., & Akbey, F. (2016). Sosyal bütçeleme türü olarak çocuklara yönelik bütçeleme anlayışı ve çeşitli ülke uygulamaları. *Dokuz Eylül University Journal Of Graduate School Of Social Sciences*, 18(3), 409-429.
- Yadav, J., & Chakraborty, L. (2022). *Efficacy of public financial management in reducing crime against children: Empirical evidence from subnational governments in India* (No. 1009). Working Paper.
- UNICEF. (2024). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf>.
- Widawska, E. (2017). Participatory budgeting as a school of democracy and participation for children. Case study. *Pedagogika Społeczna*, 65(3), 171-194.